

KAZAKİSTAN'DA İŞ ADAMLARINA YÖNELİK DEVLET DESTEĞİ

Dr. Janara NURBEKOVA*

ÖZET

Makalede ekonominin bazı modern araçlarla yeniden düzenlenmesi ve özel sektörün gelişimi için bazı önerilere yer verilmektedir.

Anahtar sözcükler: Girişimcilik, Devlet desteği, Ekonomik gelişme, Piyasa ekonomisi.

ABSTRACT

In the article reorganization of the economy using some modern tools and some remedies for the private sector are mentioned.

Key words: Public subsidy, entrepreneurship, economic development, market economy.

Bağımsızlığını yeni kazanmış genç Kazakistan Cumhuriyetinin 12 yıllık tecrübesi, ekonomik gelişimin önemli şartlarından birinin etkili milli girişimcilik faaliyetlerinin olduğu konusundaki görüşün doğruluğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

Bu nedenle, Kazakistan Cumhuriyeti, önümüzdeki 3 yıl için hazırlamış olduğu ekonomik programda, küçük ölçekli ticaretin gelişmesi için olumlu koşulların oluşturulmasını en önemli hedeflerinden biri olarak belirlemiştir.

---

* El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Felsefe ve Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Kazakistan hükümeti, vatandaşların girişimcilik faaliyetleri ile uğraşmalarını, ülkenin hem sosyal yapısının güçlenmesi, hem de siyasi istikrarın garantisi olarak görmektedir. Girişimci tabaka, Kazakistan'ın bir çok sorununun çözülmesinde ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde çok büyük öneme sahiptir. Bu tabakanın bundan sonraki gelişiminin yol ve yöntemlerinin belirlenmesinde devlete önemli bir rol düşmektedir. Bunun bilincinde olan Kazakistan hükümeti özel hükümet programlarıyla, yapılan teknik yardımlarla, verilen kredilerle, tekelciliği önleyen uygulamalarla, vergi konusunda sağlanan kolaylıklarla işadamlarını desteklemektedir.

Şu anda özel sektörün, GSMH'daki payı yüzde 17'dir. Ayrıca bütçe vergi gelirlerinin yüzde 11 gibi önemli bir oranını da özel sektörden toplanan vergiler oluşturmaktadır. Hükümetin 2003-2005 yılları için belirlediği programda özel sektörün GSMH'daki payının üçte bir oranına yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin mevcut ekonomik yapısında devlet sektörünün payının büyük olduğu görülmektedir.

Başlıca hedef, sosyal piyasa ekonomisi sistemi oluşturmaktır. Bu sistemde önemli yere sahip olması gereken girişimcilerin sorunlarının çözülmesi hükümetin her zaman öncelikli konuları arasında yer alacaktır. Zira girişimciliğin gelişmesi Kazakistan ekonomisinin gelişmesine sebep olacaktır.

Şimdi de Kazakistan Cumhuriyetindeki girişimciliğin sosyal yapısını inceleyelim. Bunun için ilk önce girişimciliği tanımlamamız gerekecektir:

Girişimcilik, risk üzerine kurulu, yenilik içeren, gelir elde etmeye yönelik faaliyet biçimidir.

Bu sürece biraz daha yakından baktığımızda üç girişimci grubu ile karşılaşırız:

- 1) Birinci girişimci grubu statik girişimcidir. Bu tür iş adamları geleneksel yöntemler çerçevesinde gelir elde etmeye çalışmaktadır.
- 2) İkinci girişimci türünü tesadüfi girişimci olarak tanımlayabiliriz. Bu sosyal grubun iş adamları pazarın çevresinde oluşmakta ve o günkü sosyal, politik, çevre koşullarında ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar; iktidara yakınlık ve buna bağlı olarak özelleştirme uygulamalarından rant elde etmek, kalıcı iş adamlarının ortaya çıkardığı boşluklardan (iflas gibi) yararlanmak vb'dir.

- 3) Üçüncü grupta, bu günkü riskli üretim koşulları altında kendi yeteneklerini, yaratıcılıklarını ve kapasitelerini kullanmaya çalışan gerçek girişimciler bulunmaktadır.

Kazakistan hükümeti, ülke için faydalı, yararlı işler yaptığını düşündüğü iş adamlarına her türlü desteği vermeye hazırdır. Böylece, rant ekonomisinin gerçek girişimcilik işlerine karışmaması ve olumsuz etkilememesi de sağlanacaktır.

Buradan da tesadüfi işadamlarının durumlarının zor olacağını görüyoruz. Çünkü girişimcilikte rekabet edebilmek kolay bir iş değildir.

Bu durumda devlet desteğinin en önemli görevi; gerçek girişimcilere, çalışabilmeleri için gereken yardımı göstermektir.

Devlet sağladığı desteğin, sadece şu anda girişimcilikle uğraşan işadamlarının sorunlarını çözmekle kalmayıp, yakın bir zamanda girişimcilik işine başlayanların, ya da bu işi başarmak için potansiyeli olan insanların sorunlarını göz önünde bulunduracak özellikler taşıması gerekmektedir.

Devlet desteğinin, Kazakistan'daki ortak amacı girişimcilerin çalışabilmeleri, özel sektörün gelişmesi için uygun ortam hazırlayabilmektir. Bunun sağlanmasının da çok yönleri vardır. Bunlardan en önemlilerine örnek verecek olursak; bunların birisi özel sektörün çalışmasının ve gelişmesinin hukuksal altyapısını düzenlemektedir.

Hukuki altyapının oluşturulması amacıyla, kanunlar kabul edilmiştir: "Özel sektörün, girişimciliğin koruması ve desteklenmesi" hakkında kanun (1992), Cumhurbaşkanımızın kanun hükmünde kararları: "Girişimciliğin gelişmesi için devletin verdiği garantilerin uygulanması" hakkında (1996) vs. Ama bu kararların çoğu genel düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerde uygulamanın nasıl olacağı ayrıntılı ve planlı olarak gösterilmemiştir.

Bu nedenle, Kazakistan Hükümeti, bu konuları düzenlemek ve eksiklikleri giderebilmek amacıyla yeni bazı kanunları kabul etmiştir. Fakat bu kanunların hepside tekrar gözden geçirilmeye muhtaçtır. Bu eksiklikler düzenlemelerin şu yönlerinden görülebilir:

a) Etkililik

b) Özel sektörün faaliyetlerine etki eden faktörlerin sonuna kadar geliştirilmemesi

c) Girişimcilere ekonomik serbestlik garantilerinin geliştirilmemesi

Bu günkü mevzuatta bazı yeniliklerin yürürlüğe konulması gerekmektedir. Bu yenilikleri, girişimcilerin sorunlarını çözmek ve uygun rekabet ortamında üretim için uygun şartlar hazırlamak olarak belirtebiliriz.

Girişimcileri koruma ve girişimciliğin gelişmesi problemlerinin çözümü için hazırlanan Devlet Programının, başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için Kazakistan'daki bütün devlet kuruluşlarının ve özel sektörün işbirliği yapması gerekmektedir.

Önemli hususlardan biri de girişimciliğin gelişmesi için devletin sağladığı maddi yardımın düzenli bir şekilde yapılmasının gerektiğidir. Bunun için; önce vergi sisteminin düzenlenmesi, kredi mekanizmasının düzenlenmesi, maddi yardımın düzenli bir hale gelmesi ve sigorta uygulamasının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Krediler bankalar tarafından verilmektedir. Fakat bankaların faiz oranlarının çok yüksek olması ve kısa bir süre içerisinde tekrar geri ödenmesinin gerekmesi, işadamlarının kredi almadan önce düşünmesi gereken en önemli konudur. Ayrıca bankalar girişimciliğin riskli olması nedeniyle kredi vermeye pek hevesli görünmemektedirler. Bankaların kredi vermemesinin bir başka nedeni ise, verilen kredilerin zamanında geri ödenmemesi durumunda verilen garantilerin yetersizliğidir.

Bankalar tarafından kredi verme sisteminin yeniden düzenlenmesi yapılmaktadır. Bunu bankalar seminerler yardımıyla yapıyorlar. Buna örnek olarak Center Credit bankasının uygulamasını gösterebiliriz. Yaptığı seminerde banka ilk önce bankalarla işadamları arasındaki ilişkileri düzenlemeyi hedeflemiştir. Bankalar kredi alanların, yani işadamlarının yaptığı işlerin neticelerini bekleyecekler, ona gereken yardımda bulunacaklardır. Kefalet yerine de, üretilen mallar ya da satın alınan donanımlar kullanılabilir.

Bundan başka kefaletsiz kredi verme sistemi de mevcuttur. Yine de Center Credit bankası bu doğrultuda icraatlar yapmaktadır.

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi Kazakistan'da, devlet tarafından sağlanan finans yardımlarıyla girişimciliğin gelişmesi için olumlu şartların oluşmak üzere olduğunu görüyoruz.

Bu sürecin daha da etkili olabilmesi için aşağıda sıralayacağımız bazı düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünüyoruz:

1. Öncelikle işadamlarına yardım edecek fon sisteminin kurulması (devlet bütçesinden kesintiler, uluslararası organizasyonların verdiği yardımlar vs.);
2. Bankacılık sektörünün düzenlenmesi, uluslararası fonlar ve organizasyonlardan yardım istenmesi (misal olarak Asya Gelişme bankasından vs.);
3. Girişimcilere mikrokredilerin verilmesi;
4. Küçük işletmelerde, riskli olayların azaltılması için sigorta sistemi kurulması yolunda çaba gösterilmesi.

Bu doğrultuda bazı önemli adımların atıldığını görebiliyoruz. Görülen işlere somut örnek olarak 2002 yılının sonbaharında, Kazakistan ve ABD arasında girişimcilik sorunlarının gözden geçirilmesi ve onları çözümlenmede iki ülkenin tecrübesinden istifade etmeyi öngören sözleşmeyi gösterebiliriz. Önümüzdeki 10 yıl içinde ABD Hükümetinin Kazakistan'da gerçekleştirilecek olan ekonomik projelere ve özellikle küçük ve orta boy işletmelerin gelişimine 150-200 milyon dolar civarında fon ayırması bu açıdan önemli bir gelişmedir.

Devlet desteğinin en önemli yönlerinden biri de girişimciliğin altyapı sisteminin oluşturulması istikametinde yapacağı yardımlar teşkil etmektedir. Bunun için de şu işlerin yapılması önemlidir:

- Girişimcilerin temel kaynaklarla donanımını sağlayacak Hükümet programını hazırlamak ve kabul etmek
- Girişimciliğin devlet tarafından korunmasından sorumlu bakanlıklarla, diğer devlet kurumlarının faaliyetlerini denetleyecek etkili devlet kurumunu kurmak
- Girişimciliğin oluşması ve gelişmesi sürecinin bilimsel temininin etkili sistemini kurmak
- Devlet desteğinin etkin bir şekilde sağlanmasında Üniversitelerin, bilimsel araştırma kurumlarının, araştırma enstitülerinin, özel sektör-üniversite işbirliğinin, tekno-parkların ortak çalışmasının büyük önemi vardır.

Kazakistan'da girişimciliğin gelişmesiyle ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer önemli hususda; son dönemlerde kadın girişimcilerin sayısında gözlenen artıştır. Bunu rakamlarlada gözlemek mümkündür. Nitekim,

1.5 milyon kişi küçük girişimcilik faaliyetiyle ilgilenmekte ve bu sayı içerisinde kadın girişimcilerin oranı yüzde 33'dür.

2002 yılında Kazakistan Milli Komisyonun teşebbüsüyle, devlet bütçesinden kadın girişimciliğinin gelişmesine 150 milyon tenge ayrılmıştır.

Kazakistan'da girişimciliğin gelişmesinin tecrübesini tahlil ederken, şu sonuca varabiliriz: modern girişimcilik sınıfı devlet koruması ve desteği olmadan gelişmiyor. Demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine giden yol küçük girişimcilerin gelişmesinden geçmektedir. Bunun bilincinde olan Kazakistan Hükümeti bu doğrultu faaliyetlerini genişletiyor.

KAYNAKÇA

'Obshchestvo srednego klassa'. Argumenti i fakti. № 11, (511). 12-18 Mart, s.6.

Kuşlin V. İ., Volgin N.A. Gosudarstvennoye regulirovaniye rinochnoy ekonomiki, OAO 'NPO EKONOMİKA', Moskova, 2000.

'Tenge idyot v Yevropu', Novoye pokoleniye, 21.02. 2003, № 7(247), s.3.

'Bank Chentr Kredit ubejdayet predstaviteley malogo biznesa v dostupnosti finansovo-kreditnix resursov', Novoye pokoleniye. 14.02.2003, № 6, s.3.

'Bolshiye perspektivi malogo biznesa', Kazakstanskaya pravda. 22.01.2003.